

oundvikligen en av Gud skapad och till Gud ämnad social varelse. Därmed kommer varje form av eskapism eller kvietism — kyrklig eller politisk — att fördunkla det mänskliga som sådant.

Det är alltså tydligt att bokens primära målgrupp är teologer och den kristna kyrkan, men förf:s ambitioner sträcker sig längre än så. Samtliga avsnitt i boken står i dialog med de främsta bland samtida politiska filosofer och teoretiker av liberalt och mer radikalt slag. Ambitionen är att erbjuda ett teologiskt alternativ till senare tiders politiska filosofi, men inte nödvändigtvis som en kontrast till dessa utan snarare som ett annat perspektiv på ett gemensamt problem, nämligen det samtida pluralistiska samhället. Likt vissa radikala politiska filosofer ser han problemet med mångfalden inte som ett problem med mångfalden i sig, utan som ett problem hos den moderna centraliserade nationalstaten som verkar ha en till synes ofrånkomligt homogeniserande tendens. Att hans reflektioner kring det offentliga livet så tydligt utgår från den kristna traditionen innebär alltså inte att han förespråkar ett homogent kristet samhälle — vilket många moderna kritiker av Augustinus annars kunde frukta. Snarare skall hans position ses som ett försök att både i teoretisk reflektion i och praktisk handling erkänna mångfalden, inte motvilligt utan som något gott. Här tycker jag att förf. är mycket övertygande och erbjuder ett seriöst alternativ till en liberal toleransdiskurs som ofta bara blir ett sätt att dölja majoritetens hegemoni.

Det finns givetvis en hel del detaljer att diskutera vad gäller enskilda tolkningar av historisk och samtida filosofi och teologi. Likaså är boken präglad av dess nordamerikanska kontext — vilket knappast kan betraktas som någon kritik — vilket inte gör den omedelbart tillgänglig för en europeisk läsare. Vad som emellertid går utmärkt att ta till sig för den nordeuropeiske läsaren är det utomordentliga sätt som förf. angriper en så samtidsrelevant fråga: konstruktiv analys utifrån en liberaliserbar tradition men ständigt dialogberedd; visionär i sin övergripande tes men detaljerad i sina konkreta resonemang. Framtiden får utvisa vilken reception boken får, men jag skulle inte bli förvånad om den till sättet att arbeta såväl som till sitt innehåll kommer att spela en viktig roll i den angloamerikanska filosofiska och teologiska diskussionen om förutsättningarna för ett pluralistiskt samhälle och om vad Washington — och kanske även Bryssel, Berlin och Paris — har med Jerusalem att göra. En fråga som knappast kommer att förlora i aktualitet den närmaste tiden men som också indikerar vikten av att gå tillbaka i historien, eftersom vi enligt förf. — liksom filosofen Cornelius Castoriadis — alltså tänker «nedströms».

Ola Sigurdson

Ingeborg Svensson: *Liket i garderoben — en studie av sexualitet, livsstil och begravning*. 263 sid. Normal förlag, Stockholm 2007.

Etnologen Ingeborg Svensson har i sin doktorsavhandling studerat aidsrelaterade begravningar bland bi- och homosexuella män i Sverige. I centrum står frågan om vad som händer när döden som sociokulturell konstruktion möter föreställningar om homosexualitet. Studien omfattar tiden från början av 1980-talet, då hiv-epidemin bröt ut, fram till början av 2000-talet. Studiens fokus är tiden före 1996 då de så kallade bromsmedicinerna kom. Detta var en tid då homosexualitet, sjukdom och död på ett symboliskt sätt tänktes samman. Det var en tid då gruppen homosexuella män gick på tiotalet begravningar per år för att hedra kamrater döda mitt i livet med en genomsnittsålder på 41 år. Det var en tid då det inte var helt ovanligt att begravningarna blev avskedsцерemonier utan ett enda ord om den dödes liv eller varför han dött så ung. Reaktionerna blev ganska snart: «Jag vill att min begravning ska bli en bögbegravning», dvs. en begravning som speglar den dödes livsstil. Livsstilsbegravningar förekommer även i andra grupper, de homosexuellas begravningar är inte så unika som Svensson vill göra gällande. Andra studier från samma tidsperiod visar på en ökning av personliga inslag, ibland privata inslag vilka de anhöriga eller den döde vill ska visa att den döde inte är en i mängden utan unik. Centralt blir att det tydligt genom det personliga ska framgå på vems begravning man är. Dessa personliga inslag kan förekomma vid olika tillfällen från dödsfallet till gravsättningen. Svensson förstår begravningen som en sekvens av flera ritualer och skeenden som planering, annonsering, förberedelser, minnesstund och gravsättning. I ett avseende skiljer sig de homosexuellas begravningar i Svenssons undersökning från flertalet begravningar i Sverige eftersom de är designade (planerade) ofta in i minsta detalj av den döde själv. En annan skillnad är att materialet visar att dubbla begravningar frekvent förekommer. När vännerna hållit sin begravning/minnesstund där den dödes livsstil markeras tar föräldrarna över och avhomosexualiserar den döde genom en traditionell begravning och gravsättning i familjegraven.

Huvudmaterialet utgörs av tjugotre längre intervjuer samt ett tjugotal kortare intervjuer, vilka används som kringkunska. Hur författaren använder denna kringkunska har läsaren svårt att få grepp om.

Avhandlingen disponeras i sju kapitel. Först, som sig bör, ett metodkapitel. I kapitel två diskuteras den manliga sexualitetens sociokulturella betydelse särskilt vid tiden före bromsmedicinerna. I «släkten följa släktens gång», kapitel tre, skildras de begravningar

som författaren uppfattar som problematiska eller konfliktfyllda där hiv/aids och homosexualiteten tystats ner. Den livscentrerade begravningen behandlas i kapitel fyra, och kapitel fem handlar om det som författaren väljer att benämna «döda bögars folklore», egentligen en analys av det estetiska utformandet av begravningen. Därefter, i kapitel sex, undersöks vad retoriken om kärlek har för betydelse, dvs. vad som görs i kärlekens namn. Slutligen dras studien samman genom att författaren återknyter till den övergripande frågan om etik och huruvida begravningarna kan anses bra eller dåliga. Kommen så här långt undrar recensenten om det objektivt går att bedöma begravningar som bra eller dåliga. Knappast generellt, möjligen om man sätter upp tydliga kriterier för vad en bra respektive mindre bra begravning är.

I ett längre avsnitt, s. 109–118, diskuterar författaren heteronormativitetens etik i relation till forskningens etik. Svenssons forskningsprojekt fick först godkänt efter modifiering, förhör inför dåvarande HSFR:s etikkommitté (Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, numera Vetenskapsrådet) samt en överenskommelse bl.a. avseende anonymisering och urval av informanter. Svensson bryter överenskomsten med en tydlig och välmotiverad diskussion om vem som har mest rätt att bli värnad, den döde homosexuella som planerat sin begravning eller föräldrarna som inte bara har sorg utan även kanske känner skam för att de har en son som är böj och hiv-smittad. Författarens motivering för att gå sin egen väg hör samman med synen på vad som händer när ett heteronormativt tänkande kolliderar med andra värdesystem, t.ex. homonormativitet. Seriositeten i resonemanget naggas tyvärr i kanten genom en nedlåtande attityd mot forskningsrådet och genom raljanta formuleringar som «tillvägagångssättet påverkar inte det så kallade forskningskravet».

Författaren initierar en diskussion utifrån att begravningsforskningen saknar reflektion om sexualitetens betydelse för död och begravning, såväl i betydelsen av identitet som sexuella handlingar. Tyvärr blir det inte mer än en ansats och en appell mot att forskare, präster och begravningsentreprenörer tycks mena att sexualitet generellt sett inte hör hemma på begravningar. Här saknas en fördjupad analys om sexualiteten som identitet, könsroller, familjestrukturer, samlevnadsstrukturer och annat som kan tänkas påverka begravningen. Kanske skulle vi upptäcka andra mönster om vi på nytt tolkade de senaste tio årens begravningsundersökningar med ett genderperspektiv. Ansatsen finns hos Svensson, kompletterande material bl.a. i LUKA (Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv).

Slutligen måste påpekas att författaren inte endast kartlägger, analyserar och diskuterar utan i hög grad driver tesen att «bögbegravningen» är mer äkta än andra begravningar som, enligt författaren, styrs av stereotypa kulturmönster.

Jan-Olof Aggedal

Christopher Hitchens: *Du store Gud? Hur religionen förgiftar allt*. 358 sid. Fri Tanke förlag, Stockholm 2008.

Exakt när och av vem som uttrycket «den nya ateismen» myntades har jag inte lyckats fastställa, men i och med publikationen av amerikanen Sam Harris *The End of Faith*, som utkom 2004, inleddes en offentlig attack mot religion i allmänhet och den växande fundamentalismen i alla dess religiösa uppenbarelseformer i synnerhet. Den följdes 2006 av Daniel Dennets *Breaking the Spell* och Richard Dawkins *The God Delusion*, som särskilt kritiserar teorin om intelligent design. Till denna trio anslöt sig året efter Christopher Hitchens med sin *God is Not Great: How Religion Poisons Everything*, som nu på ett föredömligt sätt översatts till svenska och getts ut av förlaget Fri Tanke med den underfundiga titeln *Du Store Gud? Hur religionen förgiftar allt*.

Därmed hade en kvartett affekterade religionskritiker bildats, som allmänt kallas «the four horsemen» med anspelning på de fyra ryttarna som omtalas i Uppenbarelsebokens sjätte kapitel och som förebådar världens undergång. Dessa fyra tas också upp till diskussion i Tina Beatties bok *The New Atheists: The Twilight of Reason & the War on Religion* (London, 2007). Hon utser Dawkins till ledargestalt och ägnar särskild uppmärksamhet åt honom och Christopher Hitchens.

Alla fyra böckerna — plus Sam Harris uppföljare *Letter to a Christian Nation* — har blivit bästsäljare i USA, men det verkar som om Hitchens bok är den som har rönt allra störst intresse. Det är välförtjänt, eftersom Hitchens inte bara är litterärt beläst och filosofiskt medveten utan också har stor kunskap om historiska och samtida exempel på hur religiösa sanninganspråk visar sig få våldsamma konsekvenser för dem som inte är beredda att rätta in sig i leden.

Kritiken bottenar i ett slags «helig» vrede mot alla former av religion. Den är välformulerad och kryddad med nedlåtande adjektiv, som gör den provocerande för dem som är föremål för attackerna och underhållande för dem som delar Hitchens övertygelse. I USA har boken fått blandade recensioner, men själv kan jag bara hålla med Bruce DeSilva, som skriver för Asso-